

Achtergrondinformatie sessie 3, Mensenrechten 16.3.2023

In de vorige sessie hebben we gekeken naar de inspiraties en politieke realiteiten die de Universele Verklaring gevormd hebben. Deze keer wordt het spannend. In de chaos van losse draadjes die de grondvesting van de VN heet is het kroonjuweel losgelaten op een wereld die naar richting zoekt en puinruimend tranen droogt.

Resolutie 217 A* is op 10 december 1948 aanvaard door 48 van de 58 aanwezige leden in een sessie in Parijs. We hebben vorige maand al stil gestaan bij het feit dat het een verklaring was en geen verdrag, en dus juridisch een heel ander beest. Wie de lijst bekijkt van voor en tegenstemmers ziet meteen dat het racepaard dat de commissie onder leiding van Eleanor Roosevelt in gedachten had onderweg verdacht veel op een kameel is gaan lijken.

De acht aan de Sovjet-Unie gelieerde leden hadden in een voorafschaduwing van de problematische jaren '70 en bloc tegen gestemd en het was ook onmogelijk gebleken om Zuid-Afrika en Saoedi-Arabië te overtuigen dat mensenrechten gewaarborgd moesten zijn om de wonderbare toekomst die men voor ogen had mogelijk te maken.

Wat kwalijker is, is dat in de lijst van voorstemmers de landen zaten die op dat moment met handen voeten diezelfde rechten aan het schenden waren in voormalige koloniën en daar nog lang niet klaar mee waren. Zoals gezegd dit paard had flinke bulten op zijn rug vanaf de eerste dag.

De late jaren '40 waren jaren van afhechten, opkrabbelen en vooral diepe trauma's. Voor het plaatje is het noodzakelijk om daar een beeld van te schetsen. In de sessie ga ik daar niet uitgebreid verder op in. Er is veel dat om onze aandacht schreeuwt in die anderhalf uur en de meeste van deze punten komen in de latere sessies uitgebreider aan de orde wanneer we het over dekolonisatie en slavernij hebben.

Beginnend in het westen moest Canada proberen om terug te schakelen van een cruciaal deel van de oorlogsinspanning naar de realiteit van een land dat grote vraagstukken had laten liggen. De industrie had zich gericht op Halifax en de vloot daar en het maken van onderdelen. Daardoor werden de westelijke provincies in hun agrarische rol gedwongen en bleef de welvaart vooral in Ontario en Quebec hangen. Daarnaast was er de vraag van de positie van de territoria die nog tot op de dag vandaag netelig is. Canada besloot dat immigratie vanuit Europa die omschakelingen makkelijker zouden maken en dat de scherpe tegenstellingen zo verzacht zouden worden. Dat is maar ten dele gelukt.

De zuiderburen hadden een nog grotere uitdaging. Toen de eensgezindheid van de oorlogsjaren wegviel bleek vooral in de 8 staten onder Kentucky dat Roosevelt's idealen niet in diepe aarde stonden. In de 25 jaren die volgden op het einde van de oorlog zou juist daar de verklaring keer op keer in het geding zijn.

Verder naar het zuiden gold de Monroedoctrine en tekenden zich de contouren af van de politieke dieren tuin die daar het gevolg van was. Juist in Cuba, Bolivia, Guatemala, El Salvador en Paraguay bewees de VS dat het nog een lange weg te gaan had voor de eigen idealen ook in de werkelijkheid nageleefd werden. De vijf genoemden waren niet alleen, ze waren alleen eerder dan de anderen het onderwerp van Amerikaanse politieke oplossingen.

In Afrika broeide er van alles, vooral aan de noordelijke en zuidelijke uiteinden van het continent. De vraag wat te doen met Zuid-Afrika was al sinds de Boerenoorlog opengebleven. De voormalige kolonisten hadden andere hete aardappelen voor laten gaan, maar daardoor wel een reservoir van weerstand gecreëerd in wat later de frontlijnstaten zouden worden. Dat zou nog pijnlijk duidelijk worden in de jaren die volgden.

* Resolutie 217A voor de Universele Verklaring, omdat die resolutie de Verklaring in de annalen van de VN verankert. Dit [artikel \(Engels!\)](https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_General_Assembly_Resolution_217) uit Wikipedia legt dat kort uit. (https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_General_Assembly_Resolution_217)

In Noord-Afrika was er uitgebreid gevochten en hadden mensen met ideeën over een zelfstandige toekomst driftig aantekeningen gemaakt van Engelse en Franse zwakten. Vooral het poppentheater van monarchie en protectoraten wakkerde dat vuurtje aan. Verder hielp het allerminst dat de Britten in een variatie op de dolkstootlegende in het Midden-Oosten *divide et impera* gespeeld hadden. De tronen van Idris en Farouk bleken spoedig van karton en die in het Élysée waren evenmin onwankelbaar.

In Europa was er een wereld van twee kampen achtergebleven waar achterdocht diepe wortels had en polarisatie een motor bleek met ongekende capaciteit. Het IJzeren Gordijn was daar de zichtbare expressie van, maar aan de randen van dat gordijn smeulde meer. In Duitsland, Oostenrijk, Italië en Joegoslavië lagen grote kwesties met onvoorziene consequenties te wachten op een antwoord. Antwoorden die 30 jaar na de oorlog, toen de generaties van leiderschap volledig gewisseld waren, tot groot verdriet zouden leiden en verdeeldheid die nog tot op de dag vandaag niet weggenomen is.

In Azië was het plaatje nog het meest schrijnend. Het Midden-Oosten was het best te vergelijken met Frankenstein's monster. De lijnen van het Sikes Picot verdrag hadden alle werkende onderdelen opgesplitst in Britse en Franse stukken om verdere opstanden te voorkomen. Er was dubbelspel gespeeld om olie in Saudi-Arabië, Koeweit, Irak en Iran. Er was met godsdienst gespeeld als kinderen met lucifers. Er waren koninkrijken geknutseld die geen standhielden. Het wespennest Israël was uit een ideologische nachtmerrie ontsnapt.

Kortom hier was een proeftuin voor zowel resolutie 217A als voor de Geneefse Conventies ontstaan, waar het falen van beiden meerdere malen aan het licht gebracht zou worden. Als er één argument is voor de herziening van de universele verklaring dan ligt die hier. Als er zo'n zelfde punt te maken is voor de herziening van Genève dan begint dat met resolutie 181* en het onrecht dat daarin nog vandaag woekert.

Dieper in Azië voltrok zich een vergelijkbare ramp in voormalig Brits Indië. Het cultuurtapijt was daar in stukken geknipt op basis van godsdienst. In het noorden en oosten bewezen Moslims en Hindoes dat harmonie een ideaal is. In het zuiden werd een scherpe lijn getrokken door de Tamil gemeenschap. Iets verder oost kregen de Birmezen, zo die ooit in die vorm bestaan hebben, de kans te laten zien dat er weinig verschil zit tussen Sun Tzu en Machiavelli. Ook hier zou het tientallen jaren duren voor resolutie 217A ook in de dagelijkse realiteit zichtbaar zou worden.

In Frans Indochina was evenmin pais en vree door de invloed van Mao's denken en de bewezen onmacht van de kolonisator in de oorlogsjaren. Iets dat benadrukt zou worden in 1954 in de slag bij Dien Bien Phu. In het zuiden had onze eigen staat flink andere ideeën dan de lokale bevolking over de toekomst van Insulinde. De Japanners hadden het vuurtje aangewakkerd en tegen de tijd dat de 1^e politionele actie het probeerde te blussen was het huis al afgebrand voor de kolonialen. De oorlogsmisdaden van die dagen roepen nog steeds om gerechtigheid, de keuzes en beloftes van de Staat der Nederlanden vertroebelen nog steeds de discussie.

Oceanië wordt in dit soort overzichten steeds overgeslagen, maar ook daar was de boodschap aangekomen dat de kolonistoren niet onoverwinnelijk waren.

De machthebbers van 1948 hadden niet het geluk van die van 1815. Er was geen bovenlaag die ongestoord de agenda kon bepalen en er was evenmin een consensus over vorm en richting van de toekomst. De wereld was te groot gebleken voor die insteek.

In 1948 was het verzet nog een rommelend geluid dat geuit werd door tegenstemmen in de VN of vlammende toespraken van rebellenleiders met een beperkt publiek en korte houdbaarheid. In de 20 jaren die volgden werd het een storm van protest tegen Westerse en Sovjet overmacht, met als zichtbare kroon de Organisatie van Niet Gebonden Landen. Steeds meer koloniën werden onafhankelijk en kwamen met een eigen blik op mensenrecht en hoe dat verwoord moest worden. Het bijzondere is dat in alle commotie resolutie 217 A onverkort de toetssteen bleef. Sterker nog, veel van de nieuwe naties gebruikten de wet van de remmende voorsprong en hun uitleg van de universele verklaring om de oorspronkelijke opstellers te wijzen op de tekortkomingen in hun visies.

* [Resolutie 181](#), de verdeling van Palestina, begin van onnoemelijk onrecht aan beide zijden van dat tragische verhaal. Wikipedia geeft redelijke uitleg. (https://nl.wikipedia.org/wiki/Resolutie_181_Algemene_Vergadering_Vereinigde_Naties)

De jaren '50 waren jaren van herbouw in veel landen. Daardoor was er een steeds groeiend vertrouwen dat er voor elke kwestie een wetenschappelijk en commercieel levensvatbaar antwoord was. Regeringen zetten in op research en de transitie naar nieuwe technieken om de financiële gevolgen van hun inspanningen te beperken. Het resultaat kennen we in verschillende landen onder verschillende namen, Wirtschaftswunder is de voor ons meest bekende.

Al die technologie maakte ook de wereld steeds bereikbaarder. Televisie werd al snel de norm. Beeld en geluid onderwezen een nieuwe generatie over dingen waar 40 jaar eerder de wereld nog niet over nadacht. Hierdoor groeide ook een besef van verbondenheid en de overtuiging dat mensenrechten het toonbeeld waren van beschaving.

In de jaren '60 werd de technologische almacht ontmaskerd door boeken als Silent Spring en foto's die toonden wat in Minamata de prijs was voor ingeblikte vis of hoe er oorlog gevoerd werd in de galerij van brandhaarden. Het hielp daar niet bij dat zowel de VS als de Britten en Fransen de nare gewoonte hadden om lokaal "geschikte" leiders aan de macht te helpen die later nare tekortkomingen bleken te hebben en dan met militair ingrijpen uit hun positie gezet moesten worden. Denk daarbij aan Reza Pahlavi, Idi Amin, Jean Bedel Bokassa en de hele galerij van opportunisten in Zuid-Amerika. De lijst is veel langer en de gewoonte nog steeds in gebruik.

De publieke opinie was al snel uitgekeken op de rol van politieagent die vooral de VS zichzelf aangemeten had. Wat volgde mondde uit in het jaar van chaos dat 1968 was, waarna mensenrechten en de discussie er omheen standaard onderdeel werd van de dialectische woordenstrijd. Die jaren brachten veel uitwassen, maar ook een veel dieper besef dat rechten universeel zijn. De generatie van 1968 gaf de vredesbeweging tanden en ruggengraat.

Voor ik de geschiedenis verder oppak wil ik nog een draad van de vorige sessie uitlichten. Parallel aan de ontwikkelingen van de opinie en geschiedenis werd Resolutie 217 A steeds vaker de toetssteen voor nieuwe staatsinrichting. De Egyptische grondwet van Nasser was de eerste, maar er zouden nog minstens 60 volgen. Landen stelden vervolgens ratificatie verplicht voor deelname aan supranationale organisaties waardoor die beweging nog werd versterkt. Dat gaf ook heel interessante discussies over aspecten waar in het westen niet te veel gewicht aan werd gegeven. Hierdoor werd de Universele Verklaring steeds meer werkelijk mensheidswijd. Juist door de discussie in met name India en Vietnam, over wat er in de tekst staat en hoe dat van toepassing is in de praktijk, kwam het idee van universalisme terug waar het door de oriëntalisten geplunderd was. Dit levert tot op de dag vandaag nog situaties op waar de uitleg nieuwe toepassingen oplevert.

Na de jaren van actie kwamen de jaren van discussie. Vooral de 80er jaren waren jaren waar de VN schijnbaar een dialectische arena was waar Realpolitik op pragmatisme botste. Wat gebeurde was dat de VN voor een aantal landen een podium werd om het gelijk dat niet regionaal gehaald kon worden dan maar mondiaal te krijgen. Soms was dat terecht en leidde dat tot goede resultaten, meestal verzandde het in het steeds stroperigere moeras van argumenten tussen de 1^e (het "Westen") en 2^e wereld (de Sovjet-Unie en de aan haar gelieerden) over welk deel van de 3^e wereld in wiens invloedssfeer bevond.

Na de val van de muur in 1989 was er een kort moment waar de wereld een stap voorwaarts had kunnen maken, maar dat werd spoedig overschaduwed door de jaren van conflict die nog steeds duren. Maar juist in die golf van (staats)terrorisme ligt een uitnodiging voor een verse blik op wat het betekent wereldburger te zijn. Ik hoop dat voor de munitie op is, die uitnodiging aangevat wordt.

Izzy Mansour